

Ключевые слова: гибкость, мобильность, управляемость, управление, строительное производство, ресурсы, адаптация, расходы.

Annotation

This article discusses the concept of "mobility" and "flexibility." The analysis, regarding the content and the role of these terms. We consider the similarity values of mobility and flexibility.

Established that the concept of "flexibility" and "mobility" are closely interrelated. They must ensure that the company effective production process with minimal costs in all conditions of construction. Analysis of meaningful data concepts makes it possible to speak about the need for manageability of the enterprise.

It is found that the achievement of business flexibility and mobility, is necessary resources, construction company to give the characteristic features of controllability. Growth controllability construction companies to improve profitability and reduce the occurrence of unexpected problems, reduce risks.

Keywords: flexibility, mobility, controllability, management, build production, resources, adaptation, expenses

УДК 72.011

Т. В. Булгакова,

ст. викладач кафедри дизайну інтер'єру і меблів КНУТД

ПРОБЛЕМА КОМПОЗИЦІЙНОГО АНАЛІЗУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: стаття піднімає проблему неефективності існуючих методів аналізу й професійної оцінки міського середовища на сучасному етапі розвитку архітектурної науки. У ході розвитку професійної культури уявлення про композиційний аналіз міста змінювалося. У різні періоди акцентувалися ті або інші поняття. У цілому можна виділити три основних підходи до аналізу міста. Перший з них – *традиційний* почав формуватися з моменту виникнення архітектурної науки. Наступні два – в 2-й половині 20 ст. Це *об'єктний* і *середовищний* підходи. Всі три підходи сьогодні співіснують разом і є елементами системи композиційного аналізу міста, кожний з них має свої межі використання, тобто вирішує своє коло завдань. Традиційний підхід трактує місто як ціле, але не бачить унікальні ділянки міста, які можна безповоротно втратити використовуючи його. Об'єктний підхід, навпроти, бачить окремі фрагменти з їхньою своєрідністю, але губить уявлення цілого, через що стає

непридатним, коли мова йде про формування оточення в цілому, тобто середовища міста. Аналіз міста, що відповідає культурній ситуації сьогодення можливо створити саме в рамках середовищного підходу, але ми не маємо ефективних засобів і відпрацьованих методик такого аналізу.

Ключові слова: міське середовище, композиційний аналіз міста.

Архітектура – це одна з багатьох оболонок, що складають ємке поняття міське середовище. Саме вона формує ті простори з якими працюють дизайнери та архітектори. Перед будь-яким проектуванням в оточенні, що історично склалося, необхідно отримати характеристику даної ділянки архітектурного середовища. Вона повинна включати як якості самої ділянки, так і відношення її до середовища міста в цілому. Це дасть можливість зрозуміти, що можна робити, а що ні, і в якому напрямку рухатись. Мова йде про композиційний аналіз архітектурного середовища, який передбачає визначення внутрішньої побудови форми, яка підкоряється певним закономірностям. Ця побудова, тобто композиція, забезпечує емоційно-естетичну реакцію глядача.

В ході розвитку професійної культури уявлення про композиційний аналіз змінюється. В різні періоди акцентуються ті чи інші закономірності. Саме про це говорить В. А. Нікітін: «Представление об анализе архитектурной формы складывалось в постоянной борьбе различных направлений и выделение того или иного аспекта в качестве ведущего определяло его значение и теоретическую проработанность. Разделение пространства и массы, конструкции и композиции, глубокая проработка понятия ритма или масштаба была связана с идеологией определенного течения или этапа развития архитектуры и несет на себе следы момента своего формирования» (9, ст. 48). Сьогодні ми також знаходимось на певному етапі розвитку архітектури і дизайну, якому відповідає ускладнене уявлення про місто як середовища, але ми й досі намагаємось використовувати методи аналізу, що склалися на попередніх етапах, коли уявлення було іншим, нові ж методи виявляються ще неопрацьованими та досить складними у використанні. Тому основна проблема в роботі практиків міста полягає у неефективності існуючих методів аналізу та професійної оцінки архітектурного середовища. Для того, щоб це зрозуміти коротко зупинимось на підходах до такого аналізу, що склалися в процесі розвитку архітектурної науки.

На сьогоднішній день можна виділити три підходи до професійного аналізу міста, які не виключають, а доповнюють один одного. Кожний підхід відповідає певному етапу становлення композиційного представлення міста.

Перший підхід найбільш опрацьований в практиці проектування, тому що почав формуватися з моменту виникнення архітектурної науки. Назвемо його *традиційним*, тому що він тісно пов'язаний із традицією передачі історично

вироблених композиційних знань і вмінь. Місто розглядається як ціле, за законами формування схоже на єдиний витвір мистецтва або архітектури.

Інші два підходи починають формуватися приблизно в один і той же час - 2-га половина XX сторіччя. Один з них - *об'єктний* підхід, тому що увага в основному спрямована на організацію окремих об'єктів міста, його ділянок, фрагментів. Другий пов'язаний із виникненням *середовищного* підходу в архітектурі, тобто місто розглядається як середовище.

Традиційний підхід припускає за кожним архітектурним об'єктом наявність системи закономірних відношень. Визначення цих об'єктивних закономірностей становить коло його завдань. Результатом архітектурної діяльності з погляду цього підходу повинна бути цілісність об'єкта. Умовно можна виділити в історії два уявлення про те, які закономірності стоять за таким об'єктом як місто.

Перша лінія - базувалася на правилах і опиралася на класичні принципи містобудування. Вона виникла як наслідок централізованого керування монархічного режиму у Франції, починаючи з робіт П. Патта й створення таких великих містобудівних ансамблів як Версаль.

Друга лінія - орієнтувалася на зразки й ґрунтувалася на середньовічних принципах побудови міста. Вона з'явилася втіленням уявлення про місто як «природно зростаючий організм» і придбала свою оформленість у відомій суперечці Брінкмана А. Е. і К. Зітте із приводу забудови центра Відня. К. Зітте ґрунтувався на ідеї запозичення композиції із середньовічного міста (5).

З розвитком класичного уявлення про місто мінялися акценти у виявленні основних закономірностей і проробці понять. Незмінною залишалася ідея «розумної волі», цінності єдиного ансамблю. Створення міста за допомогою єдиного вольового акту, внесення в його будову розумного початку, орієнтація на створення правил і приписань відповідає культурній ситуації із сильним централізованим правлінням. Концентрація влади в єдиних руках ставала умовою реалізації цієї ідеї, а сама ідея, як не можна краще відображала такий устрій суспільства.

Інші закономірності в побудові композиції міста відшукують прихильники середньовічної лінії розвитку міст. У цьому пошуку вони опираються на вивчення історичних зразків міста 12-15вв. Композиції міста для них, також як і для представників класичної лінії, притаманна якість цілісності. Але ця цілісність утворена не шляхом точних математичних побудов на плані, а природним розвитком з урахуванням всіх особливостей місцевості й будівельних традицій.

Ґрунтуючись на поданнях класичної й історичної лінії, синтезуючи їх, розвивається теоретична лінія традиційного підходу. Її завданням є узагальнити

й передати наступним поколінням уявлення про закономірності організації архітектурної форми й міста зокрема у цілісну структуру.

Теоретичною лінією виводяться закономірності метр, ритм, співвідпорядкованість, домірність, рівновага, симетрія, подoba й т.д. Розробляються поняття маса, простір, закінченість, статичність, динамічність, тотожність, контраст, нюанс, композиційні осі й т.д. При цьому від класичної лінії йдуть поняття, відповідальні за правильність побудови цілого, його розумну логіку; від історичної – виявлення закономірностей сприйняття й тих об'єктивних властивостей форми, які на нього впливають, а також поняття асиметрії, динаміки форми в часі й т.д.

Особливістю традиційного підходу є подання міста як цілісності, обумовленої рядом об'єктивних властивостей. Ці властивості по-різному виявлялися (визначалися) представниками класичної й історичної лінії, а згодом синтезувалися в теоретичному обґрунтуванні традиційного підходу.

Традиційний підхід до опису композиції міста не суперечив раціональним ідеям функціональної архітектури, з успіхом застосовувався він і в період відродження класичних традицій, і при формуванні міських ансамблів етапу індустріального домобудування. Але коли були побудовані десятки нових районів, що стомлювали монотонністю і сухістю раціонального рішення, різко зріс інтерес до історичної забудови, що на цьому фоні відрізнялася яскравою своєрідністю і красою. Образ історичних міст в основному визначає забудова 2-й пол. 19 - поч. 20 ст., тому саме цьому періоду присвячують свої роботи дослідники, починаючи з 70х років. Це праці Кириченко Е.А., Борисової О.А., Каждан Т.П., Багіної О.Ю., Кирилова В.В., Лисовського В.Г., Крастиньша Я.А., Ясиєвича В.Е., Горюнова В.С., Тублі М.П., дисертації Ревзіна Г.І., Стародубцевої Л.В., Халлас К.І., Жука І.Я. та ін.

Будівництво, засноване на традиційному підході, завдало непоправної шкоди історичному середовищу міст. Таким чином, встає проблема збереження й реставрації історичної забудови, а також коректного вбудовування нових споруджень. Ця проблема розглядається в роботах Товстенко Т.Д., Щербини Г.Я., Беккера А.Ю. і Щенкова А.С., Сидоровой Е.И. і ін. Для її рішення необхідна нова мова опису міського оточення. При цьому традиційний підхід, спрямований на цілісність, єдність міського організму вже не може упоратися з рядом нових задач. Його великомасштабність не дозволяє побачити малі елементи міста, такі як окремі будинки, подвір'я, сквери, які і створюють неповторність старих районів.

Таким чином, у перерахованих дослідженнях формується *об'єктний підхід* до композиційного аналізу міста. Організація історичних районів представляється через композицію окремих будинків, фрагментів забудови,

планувальні рішення невеликих ділянок. Виявляються прийоми об'єднання різнорідних будинків у цілісний масив, що було особливо актуальним в умовах інтенсивного житлового будівництва.

Місто наче розпадається на окремі ділянки, фрагменти, ансамблі. Розмір ділянок, на які спрямована увага визначається, як правило, психофізіологічними можливостями сприйняття людини. Так, Бархін М. Г. в книзі "Город. Структура и композиция" говорить про неправомірність вживання поняття «композиція» щодо такого великого об'єкту, як місто. В це поняття укладаються порівняно невеликі ділянки – ансамблі міста, що доступні сприйняттю як ціле за невеликий відрізок часу. Він наводить емпірично встановленні розміри композицій окремих ансамблів та їх систем, котрі можуть утриматися в зоровій пам'яті людини, а також пропонує оптимальний відрізок часу для сприйняття цих композицій. Все, що виявляється більше наведених розмірів, за думкою автора, "не в состоянии быть освоенным, как нечто композиционно целостное, взаимосвязанное и взаимозависимое. Новые впечатления окажутся способными вытеснить ранее полученные". (4, ст. 175)

Аналіз міста з позиції сприйняття, при якому у поле зору потрапляють невеликі фрагменти міста, характерний для об'єктного підходу. Тому з'являються праці присвячені розгляду міста з урахуванням психофізіологічних особливостей сприйняття. Це, наприклад, роботи Беляєвої О.Л., Середюка І. І. В них дослідниками розробляються такі поняття композиційної побудови міста як видовий кадр, послідовність видових кадрів, фіксована точка зору, замкненість простору (2), під впливом теорії інформації – поняття джерело інформації, канал, шум, приймач інформації, кількість інформації, та ін. (9).

Композиція фрагменту, окремого ансамблю визнається в об'єктному підході вирішальною у створенні образу міста. Але методи цього підходу не дозволяють побачити фрагмент у загальній структурі міста. Через його дрібномасштабність неможливо вирішувати задачі пов'язані з формуванням міста в цілому. Тому що місто – це набір окремих ділянок, зорових кадрів.

Вирішення проблеми аналізу міста, який давав би можливість бачити як фрагмент так і ціле, уявляється можливим в рамках середовищного підходу. Міське середовище стає об'єктом уваги починаючи з 60-х років 20 ст. З цього періоду поняття «середовище» стає ключовим при вирішенні різного роду задач не тільки в сфері архітектури. Архітектура лише частина якогось загального мислимого середовища. Це предметний комплекс, який будучи зануреним в загальний смисловий простір, формує своє ціннісно-смислове середовище. Таке розуміння ставить ряд нових задач перед дослідниками у вивченні об'єктів архітектури і міста зокрема. Про це також говорить Нікітін В.А.: «Город в современном понимании – это не сумма единиц, отдельных объемов или

однородных зон, как в функционализме 30-50 гг., а система зон, имеющих сложное композиционное строение. Этот перенос акцента с определяющей роли отдельного элемента на роль целого, куда этот элемент включен, и сложная иерархия внутри этого целого вызывает необходимость в новых понятиях, где такое сложное устройство объекта проектирования получило бы фиксацию» (8, ст. 63). Саме з проблемою розробки понять та методик композиційного аналізу в рамках середовищного підходу, які можна було б дієво використовувати на практиці в реальному проектуванні, стикаються дослідники середовища.(11)

Одним з перших аналіз міста як середовища зробив Кевін Лінч (7). Він описує місто через реальні образи, що склалися у мешканців. В складанні образу, за Лінчем, беруть участь 5-ть структурних елементів (межа, район, путь, вузол, орієнтир). Оперуя цими елементами можливо створювати оточення, що сприяє формуванню образу, компонентами якого є впізнаваність, структура та значення. Але через запропоновані поняття однаково можна описати як історичний район так і сучасний, хоча якість середовища в них у корені відрізняється.

Розгляд міста, як взаємодію елементів архітектурного середовища під дією векторів сприйняття, знаходимо у Р. Арнхейма (1). Він пише про сили взаємодії між будівлями та відчуття щільності або розрідженості простору, що виникає в залежності від них. Будівлі можуть знаходитись в рівновазі, притягувати або відштовхувати один одного, кожна має своє силове поле, величина якого залежить від ступеню насиченості, маси, висоти, обрисів. Він розглядає взаємодію на перехрестях, вулицях, площах, в інтер'єрах. Стає зрозумілим факт існування таких взаємодій, але не зрозуміло як використовувати їх при формуванні середовища міста, або які принципи формування міста спираються на них.

Вивчаючи міське середовище Ікоников А. В. виявляє людину, як основний утворюючий елемент середовища. Але таке акцентування унеможливорює створення єдиного понятійного апарату. Сам дослідник говорячи про значення форм предметно-просторового оточення, підкреслює, що на відміну від елементів природної мови, вони припускають різні інтерпретації, що залежать від культурної та соціальної приналежності сприймаючого індивіда (5, ст. 168).

Але поняття, через які можна було б проаналізувати середовище необхідні. Їх розробкою та дослідженням міського середовища займалися Високовський А. А., Савченко М. Р., Глазичев В. П., Раппопорт А. Г. та ін.

Високовський А. А. пропонує такі поняття як район та місце, аналізуючи міське середовище через їх діалектику (11). Савченко М. Р. пише про процес «освоєння – відчуження» простору, вводить поняття просторових шарів та

ступенів їх зв'язаності (11). Драматургію архітектурної композиції описує Раппопорт А. Г., одушевляючи архітектурні об'єкти, наділяючи їх характерами, які складають драматичні ситуації, а ті в свою чергу – сюжети. Глазичев В. П. виділяє в міському середовищі два різних значення, які об'єднуються через відношення. Це предметно-просторове оточення та поведінка людей у цьому оточенні. Також він пропонує звід робочих понять для аналізу міського середовища, це замкненість, неоднорідність, щільність, сомасштабність (3). Але використання цих понять як і понять інших дослідників уявляється досить складним для практики проектування.

Підсумовуючи сказане, необхідно відмітити, що всі три підходи сьогодні співіснують разом та являються елементами системи композиційного аналізу міста, кожний з них має свої межі використання, тобто вирішує своє коло задач. Традиційний підхід трактує місто як ціле, але не бачить унікальні ділянки міста, які можна безповоротно втратити використовуючи його. Об'єктний підхід, навпроти, бачить окремі фрагменти з їх своєрідністю, але губить уявлення цілого, через що може бути непридатним, коли мова йде про формування оточення в цілому, тобто середовища міста. Аналіз міста, відповідний культурній ситуації сьогодення можливо створити саме в рамках середовищного підходу, але ми не маємо ефективних засобів та опрацьованих методик такого аналізу. Тому автор займається розробкою понять та методів композиційного аналізу, за допомогою яких можна буде описати архітектурне середовище, в першу чергу історичних районів із врахуванням сучасного ускладненого уявлення про місто. На основі такого аналізу буде можливо розробити програму дій для майбутнього проектування в сфері дизайну і архітектури.

Список літератури

1. Арнхейм Р. Динамика архитектурных форм. / Пер. з англ. В.Л. Глазичева– М: Стройиздат, 1984. – 191 с.: іл.
2. Беляева О.Л. Архитектурно - пространственная среда города как объект зрительного восприятия. / М.: Стройиздат, 1977. – 126 с.: іл.
3. Глазичев В. Л. Поэтика городской среды, / Эстетическая выразительность города: Збірн. наук. пр. – М.: Наука, 1986. – с. 130-157.
4. Бархін М. Г. Город. Структура и композиция. / М.: Наука, 1986. – 263 с.: іл.
5. Икоников А. В. Искусство, среда, время. Эстетическая организация городской среды. / М.: Советский художник, 1985. – 336 с.: іл.
6. Зітте К. Художественные основы градостроительства / Пер. з нім. Я. Крастиныш – М.: Стройиздат, 1993. – 256 с.
7. Лінч К. Образ города. / Пер. з англ. під ред. А. В. Іконикова, пер. В.Л. Глазичева. – М.: Стройиздат, 1982. – 328 с.

8. Нікітін В.А. Задачи изучения композиционных понятий. / Методологические проблемы теории архитектуры. Збірн. наук. пр. КиївНШТІ – К. 1981. – с. 61-67.
9. Нікітін В.А. Развитие представлений об анализе художественной формы. / Архитектурное творчество в Украинской ССР: Збірн. наук. пр. – К., 1988. – с. 45-49
10. Середюк І.І. Восприятие архитектурной среды. / Львів: Вища школа. Вид-во при Львівськ. у-те, 1979. – 202 с.: іл.
11. Средовой подход в архитектуре и градостроительстве. / Збірн. наук. пр. ВНДІТАМ під ред. Високовського А. А. – М.: 1989. – 158 с.

Аннотация

Статья поднимает проблему неэффективности существующих методов анализа и профессиональной оценки городской среды на современном этапе развития архитектурной науки. В ходе развития профессиональной культуры представление о композиционном анализе города менялось. В различные периоды акцентировались те или иные понятия. В целом можно выделить три основных подхода к анализу города. Первый из них – *традиционный* начал формироваться с момента возникновения архитектурной науки. Следующие два – во 2-й пол 20 ст. Это *объектный* и *средовой* подходы. Все три подхода сегодня сосуществуют вместе и являются элементами системы композиционного анализа города, каждый из них имеет свои границы использования, т.е. решает свой круг задач. Традиционный подход трактует город как целое, но не видит уникальные участки города, которые можно безвозвратно утратить используя его. Объектный подход, напротив, видит отдельные фрагменты с их своеобразием, но теряет представление целого, из-за чего становится непригодным, когда речь идет о формировании окружения в целом, т.е. среды города. Анализ города, соответствующий культурной ситуации настоящего времени возможно создать именно в рамках средового подхода, но мы не имеем эффективных средств и отработанных методик такого анализа.

Ключевые слова: городская среда, композиционный анализ города.

Annotation

This article touches a problem of an inefficiency of existing methods of the analysis and a professional estimation of the city environment at the present stage of development of an architectural science. In course of professional culture development the representation of composite analysis of a city was changing. During the various periods those or other concepts were accented. All in all it is possible to allocate three basic approaches to the city analysis. The first of them – traditional has started to form from the moment of occurrence of an architectural science. Following